

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet
Yazar: Ahmet ÖZ
(İstanbul: Çıra Yayınları, 2018)

Değerlendiren / Reviewed by
Mehmet ALPKIRAY

KSÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans
Öğrencisi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE
alpkiraymehmet@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1662-2993>

Makale Türü/ Article Types: Kitap Değerlendirmesi /Book Reviews
Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 14/03/2019
Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 24/12/2019
Makale Yayın Tarihi: 31/12/2019
Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December
Yıl/Year: 17 **Sayı/Issue:** 34 **Sayfa /Page:** 391-396
Atıf/Citation: Alpkıray, Mehmet. "Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet
Yazar: Ahmet ÖZ (İstanbul: Çıra Yayınları, 2018)". *KSÜ İlahiyat Fa-
kültesi Dergisi* 34 (Aralık 2019), 391-396.

Kitap Değerlendirmesi

Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet

Kıyamete kadar varlığı sürecek son ilahi kitap Kur'an'ı Kerim, insanlığa ve topluma mutluluk vadeden eşsiz bir mesajdır. Şayet insanlık, bu değerlere ve hükümlere sıkıca sarılırsa vaat edilen mutluluğu yakalayacaktır. Bu bağlamda Ahmet Öz tarafından mezkûr çalışma kaleme alınmıştır. Bizim ele aldığımız kitap 2.baskı olup 2018'de Çıra Yayınlarından basılmıştır.

Müslümanların dini doğru yaşayabilmesi için ilahi mesaja kulak verip onun ilk muhataplarının yaşadığı asr-ı saadet dönemine mercek tutması gerekir. Kur'an'ı Kerim'de Yüce Allah Müslüman toplumun ifrat ve tefritten uzak dengeli ve ölçülü davranmasını tavsiye etmektedir. Resulullah'ın ve ashabının yaşantısında da bu ölçü ve dengeyi bariz bir şekilde görmekteyiz. Fakat günümüzde insanlar, Allah Resulünün ölçülü davranışlarını örnek almak yerine takvalı olma adına birçok aşırılığa kaçmaktadır. Oysa Yüce Allah, Kur'an'ı Kerim'de *“Biz sizi böylece vasat bir ümmet yaptık.”* (Bakara 2/143) buyurmaktadır.

Yazar, Kur'an'da bahsedilen “vasat ümmet”in ne olduğu, ne tür özellikler taşıdığını ve günümüzde bu toplum yapısının nasıl oluşturulabileceğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Dört bölümden oluşan eserin ilk bölümünde vasat ve ümmet ile ilgili kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde Kur'an'ın önerdiği vasat inanç sistemi, üçüncü bölümde cemiyetin temel yapı taşı olan insanın ve onun oluşturduğu toplumun vasatlığı ele alınmıştır. Son ve dördüncü bölümde ise, vasat ümmeti oluşturmak ve bunu engelleyen faktörlerden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, ölçü ve dengeyi ifade eden kavramlardan; vasat, adalet, mizan, kıst, istikamet ve hikmet kavramları açıklanmıştır. Bu kavramlar arasında nüanslar bulunmaktadır. Bu doğrultuda adalet daha çok manevi bir eşitlikten veya dengeden bahse-derken; kıst ve mizan ise somut olarak gözle görülebilir durumlarda

kullanıldığı tespit edilmiştir (s. 15-41).

Eşya zıddı ile kâimdir. Varlık yoklukla bilinir. Bir kavramın tanımını yapılırken, onun ne olmadığı da bilinirse anlam bakımından zihinlerde yer edinmesi o derece kuvvetli olur. Yazar, denge ve ölçüyü ifade eden kavramları açıkladıktan sonra bu kavramların karşı cephesinde neler olduğuna değinmektedir. Vasat kelimesinin zıt anlamlısı olarak; İfrat, Tefrit, Ğulüv, Tuğyan, İfsat, Zulüm, Udvan ve Te'addi kavramlarını saptamıştır. Tüm bu kavramların; haddi aşmak, ölçüsüz davranmak ve dengeyi sağlayamamak anlamlarının olduğu örneklerle desteklenmiştir. Kavramlar açıklandıktan sonra, bu kavramların nitelendiği toplumun Kur'an'daki yansımaları ortaya konmuştur. Dolayısıyla Ümmet, Kavim, Mele' ve Mütraf olarak isimlendirilen dört toplum çeşidi ile karşılaşmaktayız. Bunlar içerisinde "Ümmet" in Kur'an'daki kullanım yerlerine göre Topluluk-insan, hayvan ve cin topluluğu- Millet ve Kabile, Zaman, Önder, Din veya İnanç anlamlarına geldiği ayetlerle örneklendirilmiştir. Fakat yazar, "Ümmet" kelimesini *vasat* sıfatıyla nitelendirip, örnek ve önder Müslüman toplum anlamında değerlendireceğini ifade etmiştir. Diğer toplum çeşitlerinden "Kavim" sözcüğü de topluluğu ifade ettiği için "Ümmet" kavramıyla eşdeğer görülmüştür. Mele' toplum çeşidinde ise diğerlerinden farklı olarak toplumun ileri gelenlerinin ve Allah'a karşı kibirli olanların oluşturduğu kesim olarak tespit edilmiştir. Son toplum çeşidi olan Mütraf ise, dünyada kendisine verilen malın çokluğuna aldanıp şımarıklık gösteren grubu temsil etmektedir (s.41-66).

Son iki toplum çeşidi *mele' ve mütraf*, menfi anlamda olup İslam'ın önermediği topluluk çeşitlerine girmektedir. Bunlar dünya malına düşkün, azgın ve mallarının kendilerini kurtaracağını düşünen kimselerin oluşturduğu topluluklardır. Böylece kavramlar örneklerle tanımlanarak ıstılahi alt yapı oluşturulmuştur. Yazar birinci bölümü bu şekilde hitama erdirdikten sonra ikinci bölüme geçmektedir.

İkinci bölümde "Kur'an'ın Önerdiği Vasat İnanç Sistemi" ana

başlığı altında Temel İnanç Esaslarında, İbadetlerde, Mal Kazanmada ve İnfakta, Emir ve Yasaklarda, son olarak İktisadi Alanda Vasatlık alt başlıklarıyla konu ele alınmıştır. Temel inanç esaslarında vasatlık başlığı altındaki Allah inancında Yahudilerin, Hristiyanların ve diğer toplumların aşırılığa kaçıp yüce yaratıcının yanında birtakım ilahlar edindiği örneklerle belirtilmiştir. Yazar kelimî tartışmalara girmeden müşebbihe ve mücessimenin de itidali elden bırakıp uç noktalarda fikirlerinin olduğunu, öyle ki günümüzde de varlığı mevcut olan gulat-ı şia gruplarının, Hristiyanların Hz. İsa'yı ilahlaştırdığı gibi, Hz. Ali'yi Allah'a benzettiklerini ifade etmiştir (s. 84).

İmanın şartlarından olan melekler, peygamberler, ahiret ve kader anlayışlarına da değinen yazar, tarikat kültüründen gelen *Marifetname*, *Envarü'l-Âşıkîn* gibi eserlerden meleklerle ilgili çarpıcı rivayetleri ele alıp değerlendirmiş ve bu rivayetlerin Kur'an'a ve Resulullah'ın sünnetine aykırı olduğunu vurgulamıştır. "Peygamber İncında Vasatlık" başlığı altında öncelikle Ehl-i Kitab'ın peygamber inançlarındaki dengesizliği ifade edilmiştir. Ardından Resulullah ile ilgili gerek doğumundan önce gerek doğumundan sonra olduğuna inanılan olağanüstü olaylarla ilgili rivayetleri değerlendiren yazar, bu rivayetlerin Ka'b el-Ahbar, Abdullah b. Sel'am gibi israili rivayet nakleden kimselerden geldiğini tespit etmiştir. Bu tarz rivayetlerin halk nezdinde itibar görmesini, Osmanlı'nın geleneksel İslam anlayışında etkili olan, *Ahmediye*, *Muhammediye*, *Kara Davut*, *Envarü'l-Âşıkîn* ve *Mevlid* türü manzum eserlere dayandırmaktadır (s. 85-98).

Yine aşırılığa kaçılan konulardan birisi olan ahiret ile ilgili rivayetler de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre ahiret sahnelerinden mizan, terazi, affedilme ve çeşitli varlıkların şefaati ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Tüm bu bulgular sünneti Resul'e ve Kur'an'ın tavsiye ettiği inanç sistemine aykırı olduğu açıklanmıştır. Kader inancına da değinen yazar, kelimî münakaşalara girmeden ifrat ve tefrit noktasında olan Cebriye ve Kaderiye gruplarını örneklemiştir, Ehl-i Sünnet inancının bu iki grubun ortasında vasat bir

inanç sistemini benimsediğini vurgulamıştır (s. 99-109).

Resulullah'ın ibadetlerde orta yolu tercih edip tavsiye ettiğine vurgu yapan yazar, namazlarda ve nafile ibadetlerde bunu örneklemiştir. Bu açıdan İslam, ne Hristiyanlıkta olduğu gibi ruhbanlığı ne de ibadetlerde lakaytlığı desteklemiştir. Daima orta yol tavsiye edilmiştir. Yazar, günümüzde halk kültüründe ve kimi yerlerde gelenekselleşmiş nafile ibadetlere verilen önemin farz ibadetlere verilmediğini saptamıştır. Bu bağlamda farz ibadetleri gölgeleyecek derecede nafile ibadetlere verilen ehemmiyetin iyi niyetle uydurulmuş olduğunu lakin İslam'a ciddi manada zarar veren rivayetlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir (s. 109-130).

Hüküm koyma yetkisi sadece Allah'a aittir. Kullanın hüküm koymada tasarruf hakkı yoktur. Haddi aşmamamız konusunda Yüce Allah bizi uyarıyor (Maide 5/87-88). Helal-Haram konusunda hüküm koyma yetkisinin Allah'a ait olduğunu belirtmektedir. Yazar, bu durumu günümüzdeki Hristiyan rahipleri ruhbanlık adına, işrâkî mutasavvıfları zühd adına kendilerini helal şeyden uzak tutmalarını eleştirmektedir (s. 130-134).

Ekonomik ideolojilere de değinen yazar İslam'ın vasat olmayı tavsiye ettiğini belirtiyor. Dolayısıyla İslam, ne kapitalizm de olduğu gibi ferdiyetçiliği ne de kominizm de olduğu gibi tamamen cemiyetçiliği savunmaktadır. İslam'ın iktisadi düşünce sistemi bu ikisinin arası vasat bir yoldur. Ferdi mülkiyeti benimsediği gibi ferdin ait olduğu cemiyeti de göz önüne alarak toplumsal bakımdan da dengeyi sağlamaktadır (s. 136-148).

Eserin üçüncü bölümünde vasat insan ve vasat toplum çerçevesi çizilmiştir. Bu bağlamda Kur'an'da Fert ve Toplum, Tevhid İnancının Sosyal Hayata Etkisi ve Kur'an'da Önerilen Vasat Ümmetin Nitelikleri alt başlıkları ile konu ele alınmıştır. Vasat ümmetin nitelikleri; şirkten uzak, sıla-i rahimde bulunan, infakın hâkim olduğu, iyiliği tavsiye edip kötülüklerle mücadele eden, hoşgörü ve sevginin hâkim olduğu, inanç ve ibadet özgürlüğünün bulunduğu, müsrif olmayan, ölçü ve tartıda hile yapmayan, âdil ve güvenilir bir

toplum şeklinde sıralanmıştır (s. 153-228).

Bu bölümde toplumun genel tasviri yapılırken yazarın şu konudaki görüşleri dikkatimiz celb etmiştir. İtidalin her konuda olması gerektiğini sürekli vurgulayan yazar, kötülüğe karşı gelmeyi belli şartlara bağlamıştır. Buna göre yapılan fiilin İslami nazariyede gerçekten kötü kabul edilmesi, kötülüğün tespitinde bir araştırma veya tecessüsün olmaması gerekir. Toplumun ıslah etme konusunda da vasat davranılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Aynı şekilde ibadet özgürlüğünden bahsedilirken, “*Dinde zorlama yoktur. Doğruluk ile sapıklık birbirinden ayrılmıştır...*” (Bakara 2/256) ayetini “*zorlama, dinde yoktur.*” şeklinde yorumlamıştır. Dolayısıyla bireyleri veya toplumları zorla Müslüman etme gayesi edinenler tenkit edilmiştir.

Dördüncü bölümde Kur'an'ın önerdiği toplum özellikleri Resulullah'ın hayatında tatbik edilmiş haliyle örneklendirilmiştir. Medine'deki sosyal yaşamın “ümme” bilinci ile oluşturulduğu ve mükemmel bir medeniyetin zuhur ettiği “Asr-ı Saadet” dönemi örneklendirilmiştir. Bununla beraber bugün vasat ümmet olmayı engelleyen unsurlar sıralanmıştır (s. 260-278). Tüm aşırılıkların vasat olmayı engellediği aşikârdır. Yazar bu unsurları altı maddede tespit etmiştir. Vasat yolda ilerlemeyi; şeytana uymamak, taklitten kaçmak, zanna tabi olamamak, gururdan uzak durmak, öfkelenmemek ve israf etmemek gibi parametrelere bağlamıştır.

Sonuç olarak kitap konuyu ele alış tarzıyla özgün bir eserdir. Tanımlamalar yapıldıktan sonra konuya giriş yapılmış sonuç kısmında da günümüzdeki yansımaları değerlendirilmiştir. Konudan sapmamak adına çeşitli ilmi tartışmalara yer verilmemiştir. Bu bakımdan eser serlevhasında belirtildiği gibi Kur'an eksenli seyretmiştir. Akıcı bir dil kullanılan eserde konu başlıkları altında örnekleme-ler de verilmiştir. Eserin bibliyografyası kaynak bakımından yeterlidir.